

бачите щось подібне, то відразу ставте дизлайк, пишiть коментар, скаржитесь, бо людина, яка прочитає ваш коментар – хоча б задумається (КОНСПИРОЛОГІЯ: П'єр Жильбер попереджав про штучні віруси та примусове чипування ще у 1995 році. <https://voxukraine.org/konspirologiya-p-yer-zhylber-poperedzhav-pro-shtuchni-virusy-ta-prymusove-chypuvannya-shhe-u-1995-rotsi/>).

Фейк-клікбейт відрізняється від інших «сенсацією», «шоком», «скандалом», заголовок не відповідає тексту повідомлення. Такий фейк небезпечний тим, що першоджерело втрачається, а новина або її частина гуляють мережею. («Велика Британія підтримала російських військових» – новий рівень клікбейту Gazeta.ua (<https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/23866/2019-11-28-velyka-brytaniya-pidtrymala-rosiyskykh-viyskovykh-novyy-riven-klirkbeytu-gazetaua/>))

Тож можемо зробити висновок, що для боротьби з фейками необ-хідно:

1. Відкинути емоції.
2. Перевірити джерела.
3. Перевірити дані автора.
4. Перевірити надійність фактів.
5. Перевірте дати публікації.

Список використаних джерел:

1. Khoroshko V., Khokhlachova Yu. Information war. Mass media as an instrument of information influence on society. Part 1 // Ukrainian Scientific Journal of Information Security, 2016, vol. 22, issue 3, p. 283–288.
2. Libicki M. Conquest in cyberspace. National security and information warfare. Cambridge, 2007. 207 p.

Ключові слова: фейк, інформаційна війна, психологічна безпека, «вкид інформації», критичне мислення.

Key words: fake, information war, psychological security, «Throwing information», critical thinking.

ЧУБУК ОЛЕГ ЛЕОНТІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри журналістики*

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ ПІД ЧАС ЇХНЬОГО ПЕРЕБУВАННЯ В ЛАВАХ ЗСУ

Вислів «Журналіст на війні» вже доволі давно є розхожим, чому сприяли численні вітчизняні і закордонні літературні та історичні доробки, художні та документальні фільми, публіцистика. Загальновідомими є факти із біографій видатних радянських письменників, які

в часи Другої світової війни були призвані до лав Червоної Армії, і які, маючи військові звання «полковник» і посади військового кореспондента газети «Красная звезда», фактично виконували обов'язки фронтових кореспондентів.

Історії також відомо, що деякі журналісти часів Другої світової війни залишили професію, щоб воювати, працювати дописувачами для військової преси або приєднатися до Управління стратегічних служб (попередника ЦРУ), сотні пішли на війну як кореспонденти своїх американських видань. «Акредитовані в союзних військах носили військовою форму з великою буквою «С» для кореспондента на рукаві. Тоді – як і зараз – міжнародне гуманітарне право передбачало, щоб ворогуючі сторони ставилися до журналістів як до цивільних осіб, якщо вони не мають при собі зброї та не воюють [1].

В Україні перші випадки фактичного перетворення журналістів на солдатів мали місце ще у 2014-2015 роках. Тоді вони стали до лав Збройних Сил в результаті мобілізації, що проводилася з метою надання збройної відсічі в рамках проведення Антитерористичної операції (АТО) в Донецькій і Луганській областях. За 8 років російської агресії проти України «солдатами правди», «бійцями інформаційного фронту», а насправді – військовими кореспондентами стали сотні вітчизняних цивільних журналістів, які залишалися цивільними журналістами, але працювали на війні, будучи акредитованим в зоні проведення АТО, а в подальшому в зоні проведення ООС (Операції Об'єднаних Сил). Організаційно їхню роботу, пов'язану із висвітленням ходу операцій, весь цей час забезпечували представники інформаційно-медійних структур Міністерства оборони України і Генерального штабу Збройних Сил України (військові журналісти, або, як про них кажуть, «журналісти у погонах»), які виконували відповідні завдання у складі прес-центру АТО (ООС), а також на посадах прес-офіцерів секторів (напрямків) і бойових бригад. Крім того, військові журналісти газети МОУ «Народна армія» (у подальшому – інформгентства МОУ «Армія Інформ»), Військової телерадіостудії МОУ і Телерадіостудії МОУ «Бриз» і «власноруч» створювали контент, у тому числі під час виконання завдань у складі мобільних груп Міністерства оборони України в зоні АТО (ООС).

Новий – мабуть, це не є перебільшення – етап професійної діяльності вітчизняних журналістів настав 24 лютого 2022 року, з початком широкомасштабного вторгнення Збройних Сил Російської Федерації на територію України. Він одразу ж охарактеризувався тим, що значна частина медійників фактично долучилася до збройного спротиву агресії, стала до лав Збройних Сил України, або ж приєдналася до формувань Територіальної оборони. І тут важливо акцентувати на тому, що деякі журналісти, одягнувшись у однострої, взявши до рук зброю, фактично не випустили із останніх мікрофон чи «перо». В залежності від військових посад, які вони обіймають, від районів виконання підрозділами бойових дій тощо, одні медійники обмежуються документуванням наслідків російської агресії, висвітленням перебігу бойових дій, інші мають змогу (можливість) періодично «вмикатися» у «свої»

авторські програми на телебаченні, продовжувати вести канал на платформі Ютуб, робити дописи в соціальних мережах, а інколи навіть відвідувати «рідні» студії. Так, військовослужбовцями Збройних Сил України або ж бійцями Територіальної оборони стали добре відомі українській аудиторії журналіст, публіцист, телеведучий, лауреат Премії Гонгадзе Павло Казарін, журналіст, історик, лауреат Премії Гонгадзе Вахтанг Кіпіані, журналіст, публіцист, головний редактор журналу «Український тиждень» Дмитро Крапивенко, журналіст, телеведучий, письменник, блогер Тарас Березовець, журналіст-міжнародник, радіоведучий Юрій Мацарський, багато інших представників національних і регіональних ЗМІ, у тому числі Одеської області. Наразі, вочевидь, відсутня офіційна інформація, скільки ж насправді (мається на увазі точна, або хоча б орієнтовна цифра) українських журналістів з початком війни «пішли в армію». Разом з тим, самі журналісти таке своє рішення розцінюють як виважене.

Журналіст телеканалу «Прямий» Тарас Березовець 16 травня поточного року зробив допис у Фейсбуці такого змісту: «Від сьогоднішнього дня є офіцером Першої окремої бригади спеціального призначення ім.Івана Богуна. Дякую всім за довіру...». Друзі і фоловери журналіста по-різному поставилися до такого його рішення, але переважною мірою – схвальноно.

Тарас Березовець, перебуваючи в лавах Збройних Сил України, не припинив свою журналістську діяльність. Причому, як на телеканалі «Прямий» (щоправда, вже у значно меншому обсязі), так і на своїх платформах у соціальних мережах. Того ж самого 5 червня у програмі-міжнародному огляді тижня у форматі ток-шоу THE WEEK, яку журналіст веде разом із Пітером Залмаєвим, Березовець, зокрема, розповів, чим займався протягом тижня особисто він і його підрозділ. «...Частково я виставлявся в своєму Інстаграмі, але багато часу, насправді, займає призвичаювання до військового укладу, тому що для мене, як цивільної людини, це абсолютно нова, принципова історія, багато треба зрозуміти, багато прочитати», – розповів Тарас. Як додав він, «все це відбувається на бігу, тому що часу немає». За його словами, в перервах доводиться читати статuti ЗСУ, але багато часу йде безпосередньо на бойову підготовку і на переїзди. «В перервах намагаюсь записувати свій Ютуб-канал і давати інтерв'ю телеканалам. Але, знову ж таки: коли на це є час», – сказав військовослужбовець.

Варто додати, що цього ж дня Тарас Березовець записав на своєму Ютуб-каналі 15-хвилинний ролик під назвою «Німеччина відмовилася від обіцянки надати Україні озброєння (коротко про найважливіші події в Україні і в світі; за перші 7 годин програма мала вже 246 тис. 779 переглядів і 31 тис. лайків). Так само 5 червня він зробив дописи в соціальних мережах Інстаграм і Телеграм.

Вище згадані Павло Казарін та його колега по веденню програми «Подвійні стандарти» на Радіо НВ Юрій Мацарський починали військову службу у Києві, в складі пресслужби підрозділу територіальної оборони, а наразі, за інформацією із відкритих джерел, вони проходять

службу на Донбасі. В інтерв'ю «ЦЕНЗОР.НЕТ» П.Казарін розповідав, що 25 лютого він разом з Юрієм Мацарським пішли до военкомату. «Ми розуміли: у той конкретний момент, можливо, практична користь від нас буде не найбільшою, а коефіцієнт корисної дії – не найвищим. Але якщо є час та бажання, ти завжди можеш навчитися якимось речам. А твої навички, отримані у мирному житті можуть знадобитися і в армії. Якоюсь мірою так і відбулося». Юрій Мацарський, своєю чергою, в цьому ж інтерв'ю зазначив: «Раніше фраза «Павлик, прикрий мене» означала «Я пропущу день, відпрацюю ефір сам». Зараз вона означає: «Цілься, відслідкувай можливу небезпеку в мене за спиною, поки я не добігу до хоч якогось укриття» [2].

В перші місяці, під час перебування підрозділу у Києві, журналістам інколи ще вдавалося вести програму, скориставшись, як вони самі з гумором казали, «самоволкою». Проте, як зазначав П.Казарін, при цьому виникали певні складнощі, пов'язані з тим, що багатьма враженнями, які накопичувалися за тиждень, в студії поділитися було неможливо з міркувань необхідності дотримання військової таємниці.

Продовжили свою професійну діяльність – у тій чи іншій мірі – й деякі інші вітчизняні медійники, які стали до лав ЗСУ. Дехто із журналістів обмежився дописами у соціальних мережах.

Варто зазначити, що ряди ЗСУ поповнили і одеські журналісти. Так, журналіст «Одеського життя» на ім'я Андрій (прізвище редакція не розкриває), який працював у пояснювальній журналістиці, зараз має дві військові спеціальності – кулеметник та гранатометник. 58-річний Федір в цій же газеті працює літературним редактором та перекладачем [3].

На превеликий жаль, низка журналістів, які мали статус військово-службовця ЗСУ, загинули в боях. За інформацією РЕН Україна, щонайменше 32 українських та закордонних журналіста загинуло за 103 дні повномасштабної війни Росії проти України. 8 з них були вбиті під час виконання професійних обов'язків. Інші загинули як цивільні особи або в статусі військовослужбовців ЗСУ. Щонайменше 13 журналістів отримали поранення. За даними Комітету захисту журналістів, загинуло близько 10 журналістів, які не фігурують у списку Комітету захисту журналістів (СР), загинув під час конфлікту. «Усі вони українці, і всі працювали в журналістиці – до вторгнення Росії у лютому, коли вони вирішили приєднатися до лав Збройних Сил України і загинули як військові. (База даних Комітету захисту журналістів (СР) відстежує лише журналістів, убитих за обставин, які, можливо, пов'язані з їхньою журналістською роботою).

Разом з тим, Національна спілка журналістів України внесла до переліку працівників ЗМІ, загинув під час війни, у тому числі 10 журналістів, які загинули зі зброєю в руках. На відміну від Комітету захисту журналістів (СР), НСЖУ враховує і тих, хто загинув, як військові: «Ми захоплюємося кожним колегою, який робить внесок у захист країни», – зазначив голова НСЖУ Сергій Томіленко в електронному листі до СР. «Кожен із наших померлих колег – для нас Герой» [4].

Побуває думка, що наразі важко пригадати ще одну «таку» війну, де настільки багато журналістів змінювали свою професію на суто військову, й при цьому їх так багато загинуло. Очевидно, що це є одним із свідчень того, що багато верств населення в Україні підтримують національний опір ворожому вторгненню, що має місце в Україні.

Список використаних джерел:

1. Національна спілка журналістів України. «Деякі українські журналісти приєднуються до лав Збройних Сил України в ім'я патріотизму» // Режим доступу: <https://nsju.org/novini/deyaki-ukrayinski-zhurnalisty-pryyednuuyutsya-do-lav-zbrojnyh-syl-ukrayiny-v-imya-patriotyzmu/>
2. ЦЕНЗОР.НЕТ Павло Казарін: «Нам треба усвідомити, що ми перебуваємо у ролі Давида, а російська сторона – Голіафа» // Режим доступу: https://censor.net/ua/resonance/3342783/pavlo_kazarin_nam_treba_usvidomyt_y_scho_my_perebuwayemo_u_rol_i_davyda_a_rosiyiska_storona_goliafa?fbclid=IwAR2BM51Hkcqk9jfhWmVlyB6svZt4lnjKOf62CLv4jNOZP618tM1tTGnGo
3. «Одеське життя». «Про журналістів «Одеського життя, які пішли захищати Україну» // Режим доступу: <https://odessa-life.od.ua/article/o-zhurnalistah-odesskoj-zhizni-ushedshih-zashhishhat-ukrainu>
4. Національна спілка журналістів України. «Деякі українські журналісти приєднуються до лав Збройних Сил України в ім'я патріотизму» // Режим доступу: <https://nsju.org/novini/deyaki-ukrayinski-zhurnalisty-pryyednuuyutsya-do-lav-zbrojnyh-syl-ukrayiny-v-imya-patriotyzmu/>

Ключові слова: журналісти, війна, військовослужбовець.

Key words: journalists, war, soldier.